

การศึกษาสภาพปัญหาด้านการสื่อสาร วิธีการสื่อสาร ผลการใช้วิธีการสื่อสาร
และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

A STUDY OF COMMUNICATION PROBLEMS, COMMUNICATION METHODS,
RESULTS OF USING COMMUNICATION METHODS, AND PARTICIPATION OF THOSE
INVOLVED IN COMMUNICATION METHODS FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS,
UTTARADIT SPECIAL EDUCATION CENTER, TRON SERVICE UNIT

Received: February 14, 2025	Revised: April 29, 2025	Accepted: June 26, 2025
-----------------------------	-------------------------	-------------------------

สุปราณี นันตา¹ และ วรางคณา โสมะนันท์²
Supranee Nanta¹ and Varangkana Somanan²

¹นิสิตหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

^{1,2}Faculty of Education, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand

¹Corresponding author, E-mail: supranee.na@ku.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหาด้านการสื่อสาร 2) วิธีการสื่อสาร 3) ผลของการใช้วิธีการสื่อสาร และ 4) การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ กลุ่มเป้าหมาย คือ ครูการศึกษาพิเศษ และผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน จำนวน 14 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษา พบสภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา บางคนสามารถพูดได้เป็นคำ 1 พยางค์ แต่ส่วนใหญ่ ไม่สามารถใช้ภาษาในการพูดสื่อสารได้ ไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ เมื่อครูและผู้ดูแลไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ เด็กจะแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น กรีดร้อง เอาหัวโขกพื้น ตีผู้อื่น ขัดขวางต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการ ซึ่งครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล มีวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก โดยการใช้บัตรภาพ การสัมผัส การจูงมือ การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ การใช้กระดานสื่อสาร การพูดการอธิบายซ้ำๆ การใช้สื่อที่หลากหลาย การใช้สัญลักษณ์ การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง มีวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยการใช้บัตรภาพ การใช้สายตา ท่าทางในการสื่อสาร การพูดซ้ำๆ การใช้โทรศัพท์ในการเปิดภาพหรือเสียง การใช้ภาษากาย ภาษามือ การเรียกชื่อ การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง การเคาะให้ได้ยินเสียง การสังเกต และการจับมือทำ ผลของการใช้วิธีการสื่อสาร ดังกล่าวส่งผลให้ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล กับเด็กออทิสติก มีความ

เข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจความต้องการ เข้าใจภาษาที่สื่อสาร รับรู้ ตอบสนองต่อสิ่งที่เด็กต้องการได้รวดเร็วมากขึ้น ปฏิบัติตามคำสั่งได้มากขึ้น มีพัฒนาการด้านการสื่อสารดีขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการทำกิจกรรม มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นเมื่อต้องการสิ่งต่างๆ กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สามารถปฏิบัติตามคำสั่ง ปฏิบัติกิจกรรม หรือกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ บอกความต้องการของตนเองได้ มีพัฒนาการความเข้าใจภาษาและการแสดงออกทางภาษาดีขึ้น พูดเป็นคำและประโยคเพื่อสื่อสารได้มากขึ้น และนักสหวิชาชีพมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการสื่อสาร และสอนวิธีการสื่อสารดังกล่าว ให้ผู้ปกครองนำไปฝึกเด็กที่บ้านอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วิธีการสื่อสาร, เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ, ครูการศึกษาพิเศษ, ผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

ABSTRACT

The purposes of this research are to examine 1) communication problems, 2) communication methods, 3) the results of using these communication methods, and 4) the participation of those involved in communication methods for children with special needs. The target group consisted of 14 special education teachers and caregivers of children with special needs from the Uttaradit Special Education Center, Tron Service Unit, selected through purposive sampling. The research instrument was an in-depth interview, and data were analyzed using content analysis of the in-depth interviews.

The findings revealed that children with autism and intellectual disabilities faced significant communication challenges. Some children could verbalize single-syllable words, but most were unable to use spoken language for communication or to express their needs. When teachers and caregivers were unable to understand or respond to their needs, the children exhibited undesirable behaviors such as screaming, head-banging, hitting others, and disrupting learning and development. For children with autism, the teachers and caregivers used various communication methods. These included using picture cards, physical touch, hand guidance, encouraging children to pick up desired objects, using communication boards, repeating verbal explanations, and employing diverse media, symbols, real objects, and real-life situations. For children with intellectual disabilities, the teachers and caregivers used strategies such as picture cards, eye contact, gestures, repeated speech, phones to display images or play sounds, body language, sign language, calling names, encouraging children to pick up desired objects, using real objects and real-life situations, tapping to produce sound, observation, and hand guidance.

These communication methods improved understanding between special education teachers, caregivers, and autistic children. The improvements included better recognition of the children's needs, quicker responses to their requirements, increased compliance with instructions, enhanced communication development, self-reliance in activities, and improved behavior when expressing needs. For children with intellectual disabilities, the results included better compliance with instructions, participation in daily routines, ability to express needs, improved understanding and expression of language, increased use of words and sentences for communication, and consultations with multidisciplinary professionals who assisted in decision-making and teaching these methods to parents for continued practice at home.

Keywords: Communication Methods, Children with Special Needs, Special Education Teachers, Caregivers of Children with Special Needs

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตมนุษย์ ที่ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น (ปรมะ สตะเวทิน, 2533) เด็กปกติทั่วไปมีพัฒนาการทางภาษาและการสื่อสารเป็นลำดับขั้นตอน ตั้งแต่แรกเกิดจากความสามารถในการเข้าใจ รู้ภาษาที่ผู้อื่นแสดงออกมาผ่านการมองเห็น ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ทักษะการสื่อสาร การควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมของเด็ก (เสาวนีย์ พิชัยรักษ์พร, 2561) จากการศึกษาและสำรวจปัญหาด้านพัฒนาการเด็ก พบว่า พัฒนาการด้านภาษาและการสื่อสารที่ล่าช้า ทั้งในเด็กปฐมวัยปกติ และเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ที่มีอายุตั้งแต่ 2-7 ปี ถือเป็นปัญหาที่พบมากที่สุดในด้านพัฒนาการทั้งหมด (นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช, ชนิสา เวชวิรุฬห์, วันทนี ผลสมบูรณ์, จันทร์เพ็ญ ธัชสินพงษ์, อนัญญา อนุพรพัฒน์กิจ, อธิพล เชื้อสุข, และสุภาภรณ์ ระยันธ์, 2562) และในเด็กออทิสติก คือ เด็กที่มีความผิดปกติของพัฒนาการ ทักษะทางสังคม และการสื่อความหมาย พฤติกรรม กิจกรรมและความสนใจ เป็นแบบซ้ำ ๆ จำกัดบางเรื่อง ไม่ยืดหยุ่น (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2565, น.45) มีพัฒนาการล่าช้าด้านการพูด การสื่อความหมาย การใช้ภาษาขาดจินตนาการ และไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ จึงทำให้มีพฤติกรรมซ้ำๆ ทั้งการกระทำ และความคิด การปรับตัว และเปลี่ยนแปลงยาก มักแยกตัวออกจากสังคมรอบด้าน (เพ็ญแข ลิ้มศิลา และธีรรัตน์ แทนขำ, 2562) และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีพัฒนาการทางภาษา และการพูดล่าช้ากว่าเด็กปกติในวัยเดียวกัน ความสามารถทางภาษา และการสื่อสารขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงตามระดับเชาวน์ปัญญา และระดับความสามารถที่วัดได้ (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2565)

วิธีการสื่อสาร และพัฒนาการสื่อสาร การพูด การใช้ภาษา สำหรับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีการใช้เทคนิค แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ของ โรเบิร์ต เคอเกล และลินน์ เคิร์น เคอเกล

(Robert & Lynn, 2019) ได้พัฒนาทฤษฎีการตอบสนองที่สำคัญ (Pivotal Response Treatment : PRT) เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและภาษา โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของการเสริมสร้าง และกระตุ้นพฤติกรรมเป้าหมาย รวมถึง อีซาเบลลา ชมิดท์ (Isabella Schmidt, 2024) กล่าวว่า มีวิธีการสื่อสารหลายวิธี เช่น การสื่อสารตามลำดับขั้นตอน การออกเสียง การแก้ไขการพูด และการสื่อสารทางเลือก (Augmentative Alternative Communication : AAC) ได้แก่ การใช้ระบบการสื่อสารด้วยภาพ (Picture Exchange Communication System : PECS) การใช้อุปกรณ์สร้างเสียง (SGD) และการใช้ตารางกิจกรรม (Visual Schedules) ซึ่งศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน มีหน้าที่จัด และส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในลักษณะศูนย์การบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early intervention : EI) และการเตรียมความพร้อมของเด็กพิการ 9 ประเภท จากการจัดการเรียนการสอน พบว่า เด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีปัญหา และข้อจำกัดในการสื่อสาร ในขณะ ทำกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ไม่สามารถใช้ภาษาพูดในการสื่อสารคำที่มีความหมาย พูดคำ 1 พยางค์ ได้บ้าง แต่ไม่สามารถพูดบอกความต้องการของตนเองได้ แสดงความต้องการโดยร้องไห้ ไม่ได้ตอบสนองสื่อสารกับครู และผู้ดูแล เมื่อผู้อื่นไม่เข้าใจ และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก เด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น กรีดร้อง เอาหัวโขกพื้น ตีผู้อื่น ขัดขวางต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการของนักเรียน

จากการศึกษาวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พบ การฝึกทักษะการสื่อสารโดยใช้ป้ายกระดานสื่อสาร (สุพัตรา ปสงค์โท, 2552, น. 51-58) การใช้วิธีเพ็คส์ (PECS) ในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร (ลีลาวดี เสมสมบุรณ์, 2565, น. 45-60) การใช้วิธีการสอนแพ็คส์ (PECS) ร่วมกับหลักการสอนแบบ 3R's (จริยา บุตรทอง, 2563) การใช้ระบบแลกเปลี่ยนรูปภาพเพื่อการสื่อสาร (हरषा ओंक्षिंह और सुषिष प्रहुरर्तन, 2563) ส่งผลให้พัฒนาการ ทักษะด้านการสื่อสารสูงขึ้น

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหา วิธีการสื่อสาร ผลการใช้วิธีการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน เพื่อหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางให้ครูการศึกษาพิเศษ และผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ นำไปใช้ในการพัฒนาการสื่อสาร ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการเรียนรู้ การทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมสำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน
2. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้วิธีการสื่อสาร ที่ส่งผลต่อการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ

4. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ครูการศึกษาพิเศษ และผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ จำนวน 2 คน พี่เลี้ยงเด็กพิการ จำนวน 2 คน และผู้ปกครอง จำนวน 10 คน

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ สภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ วิธีการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ผลการใช้วิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เลือกแบบเจาะจง คือ

1. ครูการศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน มีเกณฑ์การเลือกดังนี้

1.1 เป็นข้าราชการครู ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ หรือสาขาอื่นๆ ต้องผ่านการอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมครูด้านการสอนคนพิการ

1.2 ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอน เด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน ที่ไม่สามารถสื่อสารผ่านการพูด และการเขียนได้

1.3 ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย อย่างน้อย 2 ชั่วโมง/สัปดาห์

2. ผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ จำนวน 12 คน มีเกณฑ์การเลือกดังนี้

2.1 เป็นพี่เลี้ยงเด็กพิการ จำนวน 2 คน ที่มีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในการทำกิจกรรมที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

2.2 เป็นผู้ปกครอง จำนวน 10 คน ที่มีหน้าที่ดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่บ้าน

วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ

2.3 ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย อย่างน้อย 2 ชั่วโมง/สัปดาห์

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ ข้าราชการครู พี่เลี้ยงเด็กพิการ และผู้ปกครอง ที่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ อย่างน้อย 1 ปี ขึ้นไป มีความประสงค์ที่จะให้ข้อมูลให้สัมภาษณ์ หรือให้บันทึกข้อมูลขณะดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เจาะลึกรายบุคคล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา วิธีการสื่อสาร ผลการใช้วิธีการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสาร ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพ มีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาที่กำหนด
2. สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งสิ้น 4 ประเด็น ดังนี้
1) สภาพปัญหา 2) วิธีการสื่อสาร 3) ผลของการใช้วิธีการสื่อสารที่ส่งผลต่อการสื่อสาร และ 4) การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสาร ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ จำนวน 9 ข้อ
3. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข
4. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่แก้ไขตามคำแนะนำแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งข้อคำถามของแบบสัมภาษณ์ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ทั้งหมดจำนวน 9 ข้อ
5. ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
6. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 14 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการ ขออนุญาตขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อขออนุญาตและนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ระหว่างวันที่ 19 - 23 กุมภาพันธ์ 2567 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. - 16.00 น. ณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ ก่อนการสัมภาษณ์สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และกระบวนการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งขออนุญาตเก็บ

วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ

ข้อมูลและบันทึกเสียงการสนทนาขณะสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ก่อนจบการสัมภาษณ์ผู้วิจัยกล่าวสรุป เมื่อสิ้นสุดผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูลที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ภายหลังผู้วิจัยนำผลการสัมภาษณ์มาสรุปประเด็นรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรธานี หน่วยบริการตรอน แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. สภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรธานี หน่วยบริการตรอน พบว่า

1.1 เด็กออทิสติก อายุ 6 ปี จำนวน 5 คน และ อายุ 10 ปี จำนวน 1 คน ส่วนใหญ่มีลักษณะไม่นั่ง ไม่มองหน้า ไม่สบตา มีข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูดได้ ใช้ภาษาของตนเอง ไม่พูดคำที่มีความหมาย ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ กรีดร้อง เอาหัวโขกพื้น ตีผู้อื่น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “เด็กส่วนใหญ่ไม่พูด บางคนพูดได้เป็นคำ ๆ แต่ไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “เด็กส่วนมากไม่มองหน้า ไม่สบตา ไม่นั่ง พูดภาษากายรุนแรง ไม่สามารถบอกความต้องการของเขาได้ จึงใช้การคาดเดา เมินเฉย จับมือทำ เมื่อเด็กไม่สามารถบอกความต้องการได้ ก็มักจะคาดเดาผิด ตอบสนองไม่ตรงความต้องการเขา” และ E : ผู้ปกครอง “เด็กไม่พูด ร้องไห้ ตีคนอื่น ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง”

1.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ช่วงอายุ 4-8 ปี จำนวน 8 คน ส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้บางอย่าง บางอย่างต้องมีผู้อื่นให้การชี้แนะและช่วยเหลือ ข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ไม่สามารถพูดสื่อสารเป็นประโยคให้เข้าใจได้ ไม่สามารถพูดบอกความต้องการได้ จึงไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ และไม่มีสมาธิในการฟังขณะเรียนรู้ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ B : ครูการศึกษาพิเศษ “เด็กไม่สามารถบอกความต้องการได้” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “เด็กไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ ไม่มีสมาธิในการฟัง” และ F : ผู้ปกครอง “เด็กช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้น้อย เช่น การทำความสะอาดร่างกาย การทำกิจวัตรประจำวัน ปัญหาด้านการสื่อสาร คือ ไม่สามารถบอกความต้องการของเขาได้ ใช้การคาดเดา เมินเฉย จับมือทำ เมื่อเด็กไม่สามารถบอกความต้องการได้ ก็มักจะคาดเดาผิด ไม่ตรงความต้องการเขา”

2. วิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

2.1 ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล มีวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติกที่มีสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยการใช้บัตรภาพ การสัมผัส การจูงมือ การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ การใช้กระดานสื่อสาร การพูดการอธิบายซ้ำๆ การใช้สื่อที่หลากหลาย การใช้สัญลักษณ์ การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “การสื่อสารทางเลือก บัตรภาพ ความต้องการ ให้ชี้บัตร ภาพ ให้สัมผัส การหยิบของที่ต้องการเพื่อแสดงความต้องการ การสัมผัส กระดานสื่อสาร” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “ใช้การพูดคุย บัตรภาพ และสัญลักษณ์” และ I : ผู้ปกครอง “พูดคุย ใช้ภาษามือเรียกชื่อซ้ำๆ หยิบสิ่งของจากสถานการณ์จริง” และมีวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ที่มีสภาพปัญหา ดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยการใช้บัตรภาพ การใช้สายตาการใช้ท่าทางในการสื่อสาร การพูดซ้ำๆ การใช้โทรศัพท์ การใช้ภาษากาย ภาษามือ การเรียกชื่อ การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง การเคาะให้ได้ยินเสียง การสังเกต และการจับมือทำ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ B : ครูการศึกษาพิเศษ “ใช้บัตรภาพ” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “ใช้การสัมผัส สายตา ท่าทางในการสื่อสาร” และ J : ผู้ปกครอง “ใช้สถานการณ์จริง”

2.2 ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล ตัดสินใจเลือกวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จากประสบการณ์ การสังเกต เรียนรู้จากพฤติกรรมเด็กในสถานการณ์จริง ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนักสหวิชาชีพแนะนำ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่พัฒนาการสื่อสาร” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “ศึกษาจากทาง internet” และ K : ผู้ปกครอง “เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ประสบการณ์ที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้เรียน”

2.3 ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล มีวิธีการหรือขั้นตอนการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ดังนี้

2.3.1 วิธีการหรือขั้นตอนการสื่อสารกับเด็กออทิสติก ดังนี้ 1) การใช้บัตรภาพ โดยสอนเด็กให้ขอความช่วยเหลือโดยใช้หรือหยิบภาพสิ่งที่ตนเองขึ้นมา 2) การสัมผัส โดยการสัมผัสเพียงแผ่วเบาที่หัวไหล่ของเด็ก เพื่อให้เด็กตอบสนอง หรือสัมผัสที่หลังมือเบาๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กหยิบหรือทำกิจกรรมตามคำสั่ง 3) การจูงมือ ให้เด็กแสดงความต้องการโดยการจูงมือครูหรือผู้ดูแลไปหาสิ่งที่ต้องการ 4) การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ เป็นของจริงในชีวิตประจำวัน โดยการให้เด็กเดินไปหยิบสิ่งของที่ตนเองต้องการ หรือให้เลือกหยิบจากสิ่งของที่ครูหรือผู้ดูแลเตรียมไว้ให้ จากสองตัวเลือก 5) การใช้กระดานสื่อสาร โดยนำภาพคำกริยาในชีวิตประจำวัน ติดบนกระดาน ให้เด็กเลือกหยิบภาพบนกระดานที่ต้องการกระทำ 6) การพูดการอธิบายซ้ำๆ มีวิธีการ คือ เรียกชื่อซ้ำๆ ให้หันหา เคาะ พูดคุย ใช้คำสั่ง หรือบอกให้เด็กทำ โดยครูและผู้ดูแลทำให้ดูก่อนทีละขั้นตอน แล้วให้เด็กทำตาม 7) การใช้สื่อที่หลากหลาย ที่กระตุ้นความสนใจให้เด็กแสดงความต้องการโดยใช้ท่าทาง การชี้ หรือใช้การพูดออกเสียงตาม ออกเสียงตัวเอง 1-2 พยางค์ 8) การใช้สัญลักษณ์ ได้แก่ รอยเท้าเป็นสัญลักษณ์ให้เด็กยืนอยู่ประจำที่ใช้เครื่องหมาย / และ X แสดงว่าสามารถทำได้ และทำไม่ได้ 9) การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง โดยให้เด็กปฏิบัติตามคำสั่งหรือทำกิจกรรมตามสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันที่บ้านหรือที่โรงเรียน ดังตัวอย่างคำพูด

ต่อไปนี้เป็น B : ครูการศึกษาพิเศษ “ป้ายกระดานสื่อสาร ใช้ฝึกครั้งละ 30 นาที มีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล ออกแบบนวัตกรรม กำหนดปฏิทินการฝึก เพื่อทำการทดลองฝึกตามขั้นตอนการเรียนรู้ การสอน นำแล้วสรุปผลการพัฒนา ใช้เวลาฝึก 2 เดือน” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “วิธีแรก พูดอธิบายซ้ำๆ ทีละนิด ทบทวนใหม่ ถ้าไม่เข้าใจ จับมือทำก่อน ประมาณ 2-3 วัน บัตรภาพ ใช้ถามตอบ ชี้บอกความต้องการ ให้เด็กเลือก” และ G : ผู้ปกครอง “เคาะจังหวะ เรียกชื่อ พูดคุยว่าจะทำอะไร”

2.3.2 วิธีการหรือขั้นตอนการสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ดังนี้ 1) การใช้บัตรภาพ แสดงความต้องการของตนเอง 2) การใช้สายตา การใช้ท่าทางในการสื่อสาร โดยให้เด็กชี้และมองไปยังสิ่งที่ต้องการ เพื่อเลือกแสดงความต้องการ 3) การพูดซ้ำๆ มีวิธีการ คือ เรียกชื่อซ้ำๆ ให้หันหา ครูใช้ศัพท์ที่สั้นกะทัดรัด หรือการกระตุ้นเด็กโดยใช้เสียงซ้ำ จนเด็กสามารถปฏิบัติตามหรือ แสดงความต้องการได้ 4) การใช้โทรศัพท์ เปิดภาพหรือเสียงในโทรศัพท์ เพื่อบอกความต้องการ หรือการกระทำในชีวิตประจำวัน 5) การใช้ภาษามือ ในการชี้ไปยังสิ่งที่ต้องการ หรือแสดงท่าทางประกอบกิริยาที่ต้องการ 6) การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ เป็นการให้สิ่งของจริงในชีวิตประจำวัน 7) การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง 8) การเคาะให้ได้ยินเสียง โดยครูหรือผู้ดูแล เคาะวัตถุหรือของเล่น หรือเขย่าเครื่องดนตรีให้เกิดเสียง หรือตบมือพร้อมกับเรียกชื่อ หรือให้คำสั่ง เพื่อกระตุ้นให้เด็กสนใจ 9) การสังเกต โดยครูหรือผู้ดูแล สังเกตการสื่อสารหรือการทำกิจกรรมของเด็กก่อน จากนั้นอธิบายพร้อมทั้งสื่อสาร แสดงความต้องการโดยวิธีการที่ถูกต้อง 10) การจับมือทำ เป็นการช่วยเหลือในการเคลื่อนไหว เช่น การเอื้อมมือ เมื่อเด็กหยิบของไม่ได้ ครูช่วยจับมือเด็ก จนเด็กหยิบของได้ เป็นต้น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “ให้เด็กชี้บัตรภาพ” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “พูดอธิบายซ้ำๆ ทีละนิด ทบทวนใหม่ ถ้าไม่เข้าใจจับมือทำ” และ M : ผู้ปกครอง “เรียกชื่อ บอกให้ทำอะไรทำให้ดูจับมือทำก่อนให้ฝึกทำด้วยตนเอง เรียนรู้จากสถานการณ์จริง จนทำได้เอง”

3. ผลของการใช้วิธีการสื่อสารที่ส่งผลต่อการสื่อสารของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรธานี หน่วยบริการตรอน

ผลของการใช้วิธีการสื่อสารข้างต้น ส่งผลให้เด็กออทิสติกกับครูและผู้ดูแลเข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจความต้องการของเด็ก ครูและผู้ดูแลสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เด็กต้องการได้รวดเร็วมากขึ้น เด็กออทิสติกมีพัฒนาการด้านการสื่อสารดีขึ้น รับรู้ ตอบสนอง เข้าใจภาษาที่สื่อสาร บอกความต้องการ สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้มากขึ้น ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมได้มากขึ้น และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การกรีดร้อง ทำร้ายตนเอง และผู้อื่นได้ ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ B : ครูการศึกษาพิเศษ “เข้าใจสิ่งที่เด็กต้องการ” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “เข้าใจกันมากขึ้น เด็กต้องการอะไร ก็ตอบสนองได้” และ E : ผู้ปกครอง “เด็กเข้าใจมากขึ้น ปฏิบัติตามคำสั่งได้” และส่งผลให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญากับครูและผู้ดูแลเข้าใจกันมากขึ้น ในเรื่องของการปฏิบัติตามคำสั่ง เด็กตอบสนองต่อคำสั่งเร็วขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ใช้ของจริงและสถานการณ์จริง มีพัฒนาการความเข้าใจภาษาและการแสดงออกทางภาษาดีขึ้น สามารถปฏิบัติกิจกรรม หรือกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ด้วยตนเอง สื่อสารบอกความต้องการของตนเองได้มากขึ้น พูดเป็นคำและประโยคเพื่อสื่อสารได้มากขึ้น ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “เข้าใจสิ่งที่เด็กต้องการ” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “เข้าใจกันมากขึ้น เด็ก

ต้องการอะไร ก็ตอบสนองได้” และ N : ผู้ปกครอง “ทำให้สื่อสาร เข้าใจกันมากขึ้น ว่าทำท่าทาง หรือส่งเสียงแบบนี้ต้องการอะไร”

4. การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน

4.1 นักสหวิชาชีพ ได้แก่ นักกิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด แพทย์ และครูการศึกษาพิเศษ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการสื่อสาร และวิธีการพัฒนาการสื่อสาร กับเด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยให้คำแนะนำ จากการประชุมวางแผนพัฒนาร่วมกันในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล รวมถึงการส่งต่อไปยังแพทย์สหวิชาชีพในโรงพยาบาล ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ B : ครูการศึกษาพิเศษ “มีการประชุมร่วมกับนักสหวิชาชีพและผู้ปกครอง” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “มีประชุมผู้ปกครอง หาแนวทางร่วมกัน” และ P : ผู้ปกครอง “นักกิจกรรมบำบัด แพทย์จิตเวช แนะนำวิธีพัฒนาการสื่อสาร”

4.2 นักสหวิชาชีพ ได้สอนวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติกให้ผู้ปกครองนำไปฝึกเด็กที่บ้านอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) การกระตุ้นให้เด็กทำตาม เช่น การกระตุ้นทางร่างกาย วาจา การเน้นและการใช้บัตรคำสั่ง 2) การกระตุ้นความเข้าใจในการสื่อสาร 3) การสอนภาษาแบบบูรณาการ และ 4) การสอนเรื่องราวทางสังคม ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ A : ครูการศึกษาพิเศษ “สอนผู้ปกครองแต่เด็กไม่ค่อยฟังผู้ปกครอง” C : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “สอนแต่ผู้ปกครองตามใจเด็ก ผลคือ อยู่กับครูทำได้ แต่อยู่กับผู้ปกครองเด็ก ทำร้ายตนเอง เราต้องมาเริ่มต้นฝึกใหม่” และ I : ผู้ปกครอง “ครูสอนแล้วส่งคลิปให้ดู นำไปฝึกที่บ้าน” และนักสหวิชาชีพ ได้สอนวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ให้ผู้ปกครองนำไปฝึกเด็กที่บ้านอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) กระตุ้นเตือน โดยการเรียกร้องความสนใจจากเด็ก 2) การให้การเสริมแรงทางบวก เมื่อเด็กสื่อสาร หรือทำกิจกรรมตามคำสั่งได้ 3) การใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี สื่อ และความช่วยเหลืออื่นๆ ในการสื่อสารและการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้ B : ครูการศึกษาพิเศษ “ครูสอนผู้ปกครองไปฝึกเด็กที่บ้าน” D : พี่เลี้ยงเด็กพิการ “ครูสอนวิธีการ การพูดซ้ำๆ” และ F : ผู้ปกครอง “ครูสอนสอนการพูดคุย การบอกความต้องการซ้ำๆ การฝึกฝนซ้ำๆ”

ทั้งนี้ปัญหา อุปสรรคในการใช้วิธีการสื่อสารข้างต้น กับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือ เด็กไม่ฟังที่ผู้ปกครองสอน เนื่องจากผู้ปกครองตามใจ เด็กบางคนไม่เข้าใจสิ่งที่สื่อสารด้วยท่าทางการสื่อสารกับเด็กมีความยากลำบาก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหา วิธีการสื่อสาร ผลการใช้วิธีการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสาร ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูด ไม่พูดคำที่มีความหมาย ไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองได้ ไม่ปฏิบัติตาม

วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ

คำสั่ง และสภาพปัญหาด้านการสื่อสารของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา คือ ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดบอกความต้องการได้ พูดได้ตอบ 1- 2 คำต่อกันได้แต่น้อย

2. ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล มีวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก โดยการสัมผัส การจูงมือ การใช้กระดานสื่อสาร การพูดการอธิบายซ้ำๆ การใช้สื่อที่หลากหลาย การใช้สัญลักษณ์ และสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ที่มีสภาพปัญหา ดังที่กล่าวมาข้างต้น คือ การใช้สายตาการใช้ท่าทางในการสื่อสาร การพูดซ้ำๆ การใช้โทรศัพท์ การใช้ภาษากาย ภาษามือ การเรียกชื่อ การเคาะให้ได้ยินเสียง การสังเกต และการจับมือทำ รวมถึงวิธีการสื่อสารที่ใช้เหมือนกัน คือ การใช้บัตรภาพ การให้หยิบของสิ่งที่ต้องการ การใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง โดยมีการศึกษาหรือหาแหล่งข้อมูลจากประสบการณ์ การสังเกต เรียนรู้จากพฤติกรรมเด็กในสถานการณ์จริง ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนักสหวิชาชีพแนะนำ

3. ผลของการใช้วิธีการสื่อสารข้างต้น ทำให้ครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแล กับเด็กออทิสติก มีความเข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจความต้องการ เข้าใจภาษาที่สื่อสาร รับรู้ ตอบสนองต่อสิ่งที่เด็กต้องการได้รวดเร็วมากขึ้น ปฏิบัติตามคำสั่งได้มากขึ้น มีพัฒนาการด้านการสื่อสารดีขึ้น สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการทำกิจกรรม มีพฤติกรรมที่ดีขึ้นเมื่อต้องการสิ่งต่างๆ กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สามารถปฏิบัติตามคำสั่ง ปฏิบัติกิจกรรม หรือกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ บอกความต้องการของตนเองได้ มีพัฒนาการความเข้าใจภาษาและการแสดงออกทางภาษาดีขึ้น พูดเป็นคำและประโยคเพื่อสื่อสารได้มากขึ้น

4. การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยนักสหวิชาชีพ ได้แก่ กิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด แพทย์ และครูการศึกษาพิเศษ มีส่วนร่วมในการแนะนำ ตัดสินใจเลือกวิธีการสื่อสาร และวิธีการพัฒนาการสื่อสาร จากการประชุมวางแผนพัฒนาร่วมกันในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและวางแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล รวมถึงการส่งต่อไปยังแพทย์ สหวิชาชีพในโรงพยาบาล และได้สอนวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษที่มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับความแตกต่างของบุคคล ให้ผู้ปกครองนำไปฝึกเด็กที่บ้านอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ปัญหา อุปสรรคในการใช้วิธีการสื่อสารดังกล่าว คือ เด็กไม่ฟังที่ผู้ปกครองสอน เนื่องจากผู้ปกครองตามใจ เด็กบางคนไม่เข้าใจสิ่งที่สื่อสารด้วยท่าทำให้การสื่อสารกับเด็กมีความยากลำบาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาด้านการสื่อสาร วิธีการสื่อสาร ผลของการใช้วิธีการสื่อสาร และการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสื่อสาร ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. เด็กออทิสติก พบสภาพปัญหาด้านการสื่อสาร คือ ขาดความเข้าใจภาษา ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ไม่มีภาษาพูดหรือไม่สามารถพูดเพื่อบอกความต้องการได้ ส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการ เช่น การกรีดร้อง การทำร้ายตนเอง การทำร้ายผู้อื่น ครูและผู้ดูแล ส่วนใหญ่เลือกวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก โดยการใช้การสื่อสารด้วยภาพ การใช้กระดานสื่อสาร การใช้สัญลักษณ์ เนื่องจากเด็กออทิสติก สามารถเรียนรู้ได้จากการมองเห็นและมีความจำเป็นรูปภาพ หรือสัญลักษณ์ที่ตีเลิศ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้สื่อ

ความหมายแทนการพูด (ฐาวรี ชันสาโรง, 2560, น.48) และการใช้สิ่งของและสถานการณ์จริง การให้หยิบสิ่งของที่ต้องการ เนื่องจากเป็นวิธีที่ทำให้เด็กจดจำ และเรียนรู้ได้เร็ว เพราะเป็นการใช้สิ่งของจริง และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสัมผัสเพื่อกระตุ้นให้เด็กหยิบหรือทำกิจกรรมตามคำสั่ง การจูงมือเพื่อหาสิ่งที่ต้องการ และการพูดการอธิบายซ้ำๆ เพื่อให้เด็กบอกความต้องการหรือการใช้สื่อที่กระตุ้นความสนใจเพื่อให้เด็กสื่อสารหรือบอกความต้องการ ส่งผลให้เด็กสนิทสนมกับครูและผู้ดูแล มีความเข้าใจกันมากขึ้น เข้าใจความต้องการของเด็ก สามารถตอบสนองต่อความต้องการ รับรู้ เข้าใจภาษาที่เด็กต้องการสื่อสาร และมีพัฒนาการด้านการสื่อสารดีขึ้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศรัณย์ กันธิยะ, 2566, น. 57-69) ศึกษาการพัฒนาการสื่อสารโดยใช้รูปภาพของเด็กที่มีภาวะออทิซึม ผลการศึกษาพบว่า ชุดฝึกการสื่อสารโดยใช้รูปภาพของเด็กที่มีภาวะออทิซึม สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาการทางการสื่อสารของเด็กที่มีภาวะออทิซึม หลังจากการฝึกการสื่อสารโดยใช้รูปภาพสูงกว่าระยะก่อนทดลอง และการใช้ระบบแลกเปลี่ยนรูปภาพเพื่อการสื่อสาร (PECS) เป็นเทคนิค มีประโยชน์ครู ผู้ปกครองนำไปใช้ได้ง่าย ทั้งนี้ต้องมีดำเนินการเตรียมการสำหรับการฝึกใช้ระบบแลกเปลี่ยนภาพเพื่อการสื่อสารและปฏิบัติตามขั้นตอน ทั้ง 6 ขั้นตอน อย่างครบถ้วน และการใช้รูปแบบสมุดพก อาจเป็นการยากที่จะพกพา และในปัจจุบันได้มีการพัฒนาสมุดภาพ PECS ไปสู่เทคโนโลยีที่ทันสมัยได้แก่แอปพลิเคชัน PECS ที่สามารถนำไปใช้ในสถานที่ต่าง ๆ ได้ง่าย เหมาะกับการพกพาและมีหลากหลายภาษาให้เลือกใช้ จึงจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องของเทคโนโลยี และการใช้แอปพลิเคชัน และการเลือกใช้วิธีการสื่อสารจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพปัญหา ข้อจำกัดของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษแต่ละบุคคล

ทั้งนี้ การฝึกทักษะการสื่อสารสำหรับเด็กออทิซึมต้องฝึกความเข้าใจภาษา หรือการพูดก่อน โดยการพูดตาม การพูดต่อคำ การพูดต่อเสียง และการเดาจากรูปปาก ตามลำดับ สอนจากรูปธรรมให้มากที่สุด คือ สอนจากของจริงหรือของจำลองที่ใกล้เคียงมากที่สุด ให้สัมผัสได้ และต้องนำไปฝึกฝน ไปใช้ในชีวิตประจำวันตามสถานการณ์จริงให้เชื่อมโยงคำ เกิดการรับรู้และจดจำได้ง่ายขึ้น ร่วมกับการใช้เทคนิคในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร ได้แก่ การจับมือทำ การแนะนำแล้วลดการช่วยเหลือ การทำตามคำสั่ง การเลียนแบบ การใช้รูปภาพ การเน้น การกระตุ้น การสอนจากสถานการณ์จริง จากสิ่งของจริงในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา พบสภาพปัญหาด้านการสื่อสาร คือ มีภาษาพูดหรือสามารถพูดเป็นคำเพื่อบอกความต้องการได้แต่จำกัด พูดสื่อสารได้ตอบได้ 1-2 คำ แต่เรียนรู้ได้ช้า มีปัญหาความจำที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ครูและผู้ดูแลเลือกใช้วิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยการเคาะให้ได้ยินเสียง การเรียกชื่อ การพูดการอธิบายซ้ำๆ การใช้สายตา ใช้ท่าทางให้เลียนแบบ การใช้ภาษามือ การใช้ภาษากาย การสัมผัส การจูงมือ การใช้สื่อที่หลากหลาย การใช้สัญลักษณ์ และใช้ภาพจากโทรศัพท์ เป็นวิธีที่ใช้ได้ดี เนื่องจากเสริมการสื่อสาร ช่วยกระตุ้นและเสริมแรงให้เด็กสื่อสาร พูดบอกความต้องการมากขึ้น สอดคล้องกับที่ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2551) กล่าวว่า การพัฒนาการสื่อสารสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เน้นกลวิธีการรับรู้ผ่านการมองเห็น (Visual Strategies) ร่วมกับการใช้สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ภาพนูน จอภาพคอมพิวเตอร์ระบบสัมผัส กระดานสื่อสาร บัตรคำ หนังสือ

วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ

เรียนที่มีขนาด น้ำหนัก และวัสดุพิเศษ วัตถุสิ่งส่งเสริมพัฒนาทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร โปรแกรม คอมพิวเตอร์ เครื่องช่วยสื่อสาร หนังสือเสียง เพราะวิธีการสื่อสารดังกล่าวทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีพัฒนาการด้านการสื่อสารดีขึ้น มีการตอบสนองมากขึ้น ใช้ท่าทางในการบอกความต้องการได้มากขึ้น ครูและผู้ดูแลเด็กเข้าใจกันมากขึ้น เด็กสามารถปฏิบัติกิจกรรม หรือกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ด้วยตนเอง พูดเป็นคำได้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภรภัทร โยธี, 2567. น. 1) ศึกษาการใช้หนังสือนิทานพัฒนาทักษะการพูดสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าก่อนฝึกโดยใช้หนังสือนิทาน เรื่อง ร่างกายของเรา เด็กมีความสามารถในการพูด รวมอยู่ในระดับปรับปรุง หลังการใช้หนังสือนิทาน เรื่อง ร่างกายของเราเด็กมีความสามารถในการพูดได้ดีขึ้นและงานวิจัยของ (สุจิตรา สุขเกษม, 2556) ศึกษาผลของการใช้สมุดสื่อสารภาพแบบพกพาที่มีต่อความสามารถในการสื่อสารของเด็กบกพร่องทางพัฒนาการและสติปัญญา พบว่า เด็กบกพร่องทางพัฒนาการและสติปัญญา หลังได้รับสอนจากแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการใช้สมุดสื่อสารภาพ โดยภาพรวม เด็กมีความสามารถในการสื่อสารสูงขึ้น

3. นักสหวิชาชีพ ได้แก่ นักกิจกรรมบำบัด นักกายภาพบำบัด แพทย์ และครูการศึกษาพิเศษ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติกและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ หน่วยบริการตรอน ในการวางแผนการจัดการศึกษา ร่วมกันกับครูประจำชั้น และผู้ปกครอง โดยได้รับคำแนะนำในการเลือกวิธีการสื่อสาร วิธีพัฒนาการสื่อสาร และได้สอนวิธีการสื่อสารกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้ผู้ปกครองนำไปฝึกเด็กที่บ้านอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้รับการส่งต่อไปยังแพทย์ สหวิชาชีพในโรงพยาบาล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1. จากการศึกษา พบว่า ครูการศึกษาและผู้ดูแลเด็กออทิสติก ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสื่อสาร กับเด็กออทิสติก ที่ไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูด ไม่สามารถใช้ภาษาในการพูดสื่อสารคำที่มีความหมาย ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ กรีดร้อง เอาหัวโขกพื้น ตีผู้อื่น โดยการใช้ภาพ หรือใช้การมองเห็น (Visual Strategies) ดังนั้นการสื่อสารกับเด็กออทิสติก ควรใช้วิธีการทดแทนการพูดโดยใช้การสื่อสารด้วยภาพ กระดานสื่อสาร การใช้สิ่งของ และสถานการณ์จริง

2. จากสภาพปัญหาและลักษณะการสื่อสารของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ส่วนใหญ่ พบว่ามีภาษาพูด แต่ไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ ไม่สามารถพูดบอกความต้องการได้ ไม่มีสมาธิในการฟังขณะเรียนรู้ ควรใช้วิธีการสื่อสารเสริมโดยใช้การเคาะให้ได้ยินเสียง การเรียกชื่อ การพูดการอธิบายซ้ำๆ การใช้สายตา ใช้ท่าทางให้เลียนแบบ การใช้ภาษามือ การใช้ภาษากาย การสัมผัส การจูบมือ การใช้สื่อที่หลากหลาย การใช้สัญลักษณ์ และใช้ภาพในโทรศัพท์

วารสารวิจัยและพัฒนาศึกษาพิเศษ

3. จากการศึกษาวิธีการสื่อสารกับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา สามารถใช้ได้หลายวิธี ควรคำนึงถึงความสามารถในการสื่อสารของเด็กแต่ละบุคคล โดยการประเมินของนักวิชาชีพก่อน แล้วจึงนำไปใช้ให้เหมาะสมกับปัญหาการสื่อสารของเด็ก ทั้งนี้สามารถเลือกใช้หลายวิธีร่วมกันได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ความรู้ของครูการศึกษาพิเศษและผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เป็นเรื่องสำคัญ ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้กับเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีปัญหา หรือข้อจำกัดด้านการสื่อสาร จึงควรเก็บข้อมูลวิธีการสื่อสารจากครูการศึกษาพิเศษ และผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมครูด้านการสอนคนพิการ และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน หรือนำมาปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาหรือข้อจำกัดในด้านการสื่อสารในลักษณะเดียวกัน

2. ควรมีการวิจัยเพิ่มในประเด็นการนำวิธีการสื่อสารด้วยระบบการสื่อสารโดยการแลกเปลี่ยนภาพ Picture Exchange Communication System (PECS) หรือการใช้กระดานสื่อสาร ไปทดลองใช้ กับกลุ่มเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ที่มีปัญหาหรือข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ในลักษณะเดียวกัน เช่น การศึกษาผลการพัฒนาความสามารถในการสื่อสาร ด้วยระบบการสื่อสารโดยการแลกเปลี่ยนภาพ Picture Exchange Communication System (PECS) สำหรับเด็กออทิสติก เป็นต้น

3. ควรมีการวิจัยเพิ่มในประเด็นการนำวิธีการสื่อสารจากการใช้ของจริง หรือสถานการณ์จริง รวมถึงการใช้สื่อที่มีความหลากหลายที่คำนึงถึงความสามารถพื้นฐานและความแตกต่างระหว่างบุคคล ไปทดลองใช้ กับกลุ่มเด็กออทิสติก และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ที่มีปัญหาหรือข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ในลักษณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

- จรรยา บุตรทอง. (2563). การพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้วิธีการสอนเพ็คส์ (PECS) ร่วมกับ หลักการ สอนแบบ 3R's สำหรับเด็กออทิสติก ศูนย์การศึกษาพิเศษมหาจักรีสิรินธร ประจำจังหวัดนครนายก (ปริญญา นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- ฐาวรี ชันสาโรง. (2560, มกราคม-เมษายน). การพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วย PECS สำหรับบุคคลออทิสติก. *วารสารยุวประสารท กองสุขภาพจิต กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข*, 1(1),48.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2565). *คู่มือการดูแลสุขภาพจิตเด็ก กลุ่มปัญหาการเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช, ขนิสา เวชวิรุฬห์, วันทนีย์ ผลสมบุญ, จันทร์เพ็ญ ธัชสินพงษ์, อนัญญา อนุพรวัฒนากิจ, ธีรพล เชื้อสุข, และสุภาภรณ์ ระยันต์. (2562, กันยายน). เด็กที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการ. *วารสารราชานุกูล* สืบค้นจาก <https://th.rajanukul.go.th/preview-4007>.
- ปรมะ สตะเวทิน. (2533). *หลักและทฤษฎีการสื่อสาร*. หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- เพ็ญแข ลิ่มศิลา, และธีรรัตน์ แทนขำ. (2562). *คู่มือฝึกและดูแลเด็กออทิสติกสำหรับผู้ปกครอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2), สมุทรปราการ : โรงพยาบาลยุวประสาทไวทโยปถัมภ์.
- ภรภัทร โยธี. (2567). *การศึกษาการใช้หนังสือนิทานพัฒนาทักษะการพูดสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดศรีสะเกษ*.
- ลีลาวดี เสมสมบูรณ์. (2565). ผลการใช้วิธีเพ็คส์ (PECS) ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของเด็กออทิสติก ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 12 จังหวัดชลบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยเซนต์จอร์น*, 45-60.
- ศรัณย์ กันธิยะ. (2566, กันยายน-ธันวาคม). การพัฒนาความสามารถทางการสื่อสารโดยใช้รูปภาพของเด็กที่มีภาวะออทิสซึม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกาวีละอนุกุล. *ครูสภาวิทยากร JOURNAL OF TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT*, 4(3), 57-69.
- สุจิตรา สุขเกษม. (2556). ผลของการใช้สมุดสื่อสารภาพแบบพกพาที่มีผลต่อความสามารถในการสื่อสารเด็กบกพร่องทางพัฒนาการและสติปัญญา กลุ่มงานการศึกษาพิเศษ สถาบันราชานุกูล. *วารสารราชานุกูล* 2556. 28(2), 1-12.
- สุพัตรา ปสงค์โท. (2552, มกราคม-เมษายน). การฝึกทักษะการสื่อสารในชีวิตประจำวันของเด็กออทิสติกโดยใช้ป้ายกระดานสื่อสาร. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 3(1), 51-58.
- เสาวนีย์ พิชัยรักษ์. (2561, พฤษภาคม). พัฒนาการทางภาษาและคำแนะนำสำหรับเด็กที่มีพัฒนาการทางภาษาล่าช้า. *วารสารสมิติเวช*, สืบค้นจาก <https://www.samitivej hospitals.com>.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2551). *คู่มือครู เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบการจัดกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (กลุ่มฝึกได้)* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัท ปิยอนด์พับลิชชิง จำกัด.
- हररषष ऑंकसलंग, ऑलऑसुरलषष डुरऑुऑरऑ. (2563, มกราคม-มลनुยऑ). ระบายแลกเปลลยนภาพเพลลการสलลสาร : แนวทางการส่งเสริมทักษะการสलลสารสลลสำหรับเด็กออทลสดลक. *วารสารवलषการศलลषศาสตรล มหาวลषยาลล ราชภลฏสกลนคร*, 21(1), 170-181.
- Isabella Schmidt. (2024). *AAC and autistic: Improve communication in autistic spectrum child*. from <https://www.darwynhealth.com/>.
- Robert L. Koegel & Lynn Kern Koegel. (2019). *Pivotal Response Treatment for Autism Spectrum Disorders*. USA: Stanford University School of Medicine Stanford, CA.